

WASYL KŁYMONCZUKPrzykarpacki Uniwersytet Narodowy
im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku (Ukraina)

Współpraca Ukrainy i Rzeczypospolitej Polskiej na rzecz uregulowania konfliktu rosyjsko-ukraińskiego

Cooperation Between Ukraine and the Republic of Poland in the Context of the Russian-Ukrainian Conflict

Ukrainian-Polish relations are formed under the conditions of changes in the system of international relations and the formation of new geopolitical orders. These relations have a long historical tradition characterised by different approaches depending on historical periods and the formation of external and internal relations in the countries. Since Ukraine regained its independence, and particularly during the two revolutions, transformational processes in Ukraine and their relations with neighbouring countries, mainly from Central and Eastern Europe, have required new approaches and meanings. Since Ukraine regained its independence, the Republic of Poland has always been a partner and lobbyist for Ukrainian interests in the international political arena. The assistance of Poland in the context of military aggression in the east of Ukraine is particularly notable.

Keywords: strategy of relationship, cooperation, international agreements, strategic partnership.

W warunkach globalnych zmian, aneksji Krymu przez Rosję oraz agresji na Ukrainę, dążenia Ukrainy do członkostwa w Unii Europejskiej (UE) i Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) współpraca Ukrainy z Polską staje się jednym z najbardziej skutecznych narzędzi integracji europejskiej i euroatlantyckiej pod względem wykorzystania polskich doświadczeń oraz poszukiwania rezerw i zasobów wzajemnego rozwoju, budowania ładu międzynarodowego i uzyskania godnego miejsca państwa ukraińskiego i Rzeczypospolitej Polskiej w zjednoczonej Europie i na świecie. Współczesne relacje Polski i Ukrainy prowadzą do poszukiwania analogii, skłaniają do przemyślenia ważnych problemów i identyfikacji kluczowych czynników wpływu na pogłębianie współpracy dwustronnej oraz

poszukiwania i uzasadnienia odpowiedzi na najbardziej aktualne problemy i wyzwania życia międzynarodowego. Stosunki między Ukrainą a RP, dwoma dużymi państwami Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW), mają istotne znaczenie geopolityczne, ponieważ od nich w dużym stopniu zależy stabilność i bezpieczeństwo kontynentu europejskiego. Od wyników i harmonizacji ukraińsko-polskich stosunków oraz skuteczności dalszego wzmacniania i realizacji aktualnych działań na rzecz dialogu między społeczeństwami obu państw zależy los naszych narodów oraz ich przyszłość.

Specyfika kształtowania się stosunków międzypaństwowych

Kształtowanie ukraińsko-polskich stosunków międzypaństwowych okazało się procesem długotrwałym, który odbywał się pod wpływem zmian demokratycznych w EŚW. Aktualnie podstawy stosunków prawno-traktatowych między Ukrainą a RP reguluje ponad 350 umów międzynarodowych, normujących większość dziedzin wzajemnej współpracy. Ukraina i Polska aktywnie współpracują na następujących płaszczyznach: politycznej, społecznej, gospodarczej i kulturalno-oświatowej oraz w rozwiązywaniu problemów transgranicznych.

Umownie można wyróżnić następujące etapy kształtowania się stosunków między tymi krajami. Pierwszy etap – początkowy (1991–1999) – charakteryzował się budowaniem relacji między państwami, które odzyskały swoją suwerenność i pełną podmiotowość w stosunkach międzynarodowych. Na tym etapie Ukraina i Polska nawiązały stosunki dyplomatyczne, stworzyły podwaliny prawno-traktatowe wzajemnych relacji oraz wypracowały formułę oficjalnych kontaktów na najwyższym szczeblu kierowniczym. Drugi etap (2000–2014) to okres konstruktywnych kontaktów dyplomatycznych i czas pogłębiania relacji, charakteryzujący się wzmocnieniem zaufania i wzajemnego zrozumienia, wspieraniem przez Polskę Ukrainy w strukturach europejskich i organizacjach międzynarodowych. Podpisanie odpowiednich umów dwustronnych umożliwiło budowanie relacji na poziomie strategicznego partnerstwa, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii integracji europejskiej i euroatlantyckiej. Próba wzajemnych relacji była zmiana władzy na Ukrainie w 2010 r. i polityka obozu nowego prezydenta Wiktora Janukowycza. Trzeci etap (2014–2017) jest związany z Rewolucją Godności oraz zaangażowaniem się Polski w sprawę uregulowania konfliktu na Ukrainie oraz przeciwstawienia się społeczności międzynarodowej rosyjskiej agresji na Ukrainę. Alternacja władzy na Ukrainie (2014 r.) i w Polsce (2015 r.) w kontekście

wzrostu znaczenia polityki historycznej w rywalizacji wewnętrznej i międzynarodowej stanowiła próbę partnerstwa strategicznego.

Strony rozpoczęły budowanie swoich relacji jeszcze w okresie ZSRS w warunkach niepełnej suwerenności politycznej. Okres przygotowawczy we wzajemnych relacjach był bardzo ważny. 16 lipca 1990 r. Rada Najwyższa Ukraińskiej SRR uchwaliła *Deklarację o suwerenności państwowej*¹, a 27 lipca 1990 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej przyjął uchwałę², w której pogratulował Ukrainie podjęcia decyzji zmierzającej do niepodległości³. W tym właśnie okresie w postkomunistycznej Polsce trwał proces rewizji polityki wobec wschodnich sąsiadów, przede wszystkim względem Ukrainy.

Po uchwaleniu przez Radę Najwyższą *Aktu ogłoszenia niepodległości Ukrainy*⁴ politycy ukraińscy rozpoczęli aktywną działalność państwową i polityczną. Głównym jej celem było nawiązanie konstruktywnych stosunków z sąsiednimi państwami EŚW. W wyniku wielu spotkań ministrów spraw zagranicznych Polski i Ukrainy podpisano kilka ważnych dokumentów, m.in.: *Wspólne oświadczenie o ustanowieniu stosunków konsularnych*, *Wspólne oświadczenie o ustanowieniu w najbliższym czasie stosunków dyplomatycznych*, *Konwencję konsularną między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą* i *Umowę o handlu i współpracy gospodarczej*⁵. Dokumenty te przyczyniły się do wypracowania zasad rozwoju stosunków ukraińsko-polskich na podstawie relacji równoprawnych i suwerennych podmiotów, do ustanowienia stosunków konsularnych oraz do przygotowania podstaw pod rozwój kontaktów dyplomatycznych. W związku z tym jednym z priorytetowych celów Ukrainy i Polski po ogłoszeniu niepodległości stało się stworzenie rzetelnej bazy prawno-traktatowej, niezbędnej do skutecznego rozwoju współpracy w różnych dziedzinach.

Rozwój stosunków międzypaństwowych Ukrainy i Polski przypomina sinusoidę, ulegały one w zależności od sytuacji politycznej w państwach, priorytetów polityki zagranicznej i wewnętrznej rządów, prezydentów i parlamentów intensyfikacji bądź osłabieniu.

1 *Widomosti Werchownoji Rady USRR*, nr 31, 1990, poz. 429.

2 *Uchwała w związku z proklamowaniem suwerenności państwowej Ukrainy i Białorusi*, 1990.07.28, pos. nr 37, M. P. 1990 nr 30, poz. 234.

3 M. Mróz, *Polsko-ukrajńskie strategiczne partnerstwo i programa Schidnoho Partnerstwa u konteksti widnosyn Warszawa-Kiiv. Sprobaocinky i perspektywy na majbutnie*, „Aktualni problemy miżnarodnych widnosyn” 2011, t. 97, cz. 2, s. 111–119.

4 *Widomosti Werchownoji Rady Ukrainy*, nr 38, 1991, poz. 502.

5 „Programa ukrajńsko-polskoho spiwrobitnyctwa na 2013–2015 rr.”, *Istoryko-archiwnie uprawlinnia MZS Ukrainy*, F.: miżnarodnido howory, od. zb. 6859, 10 ark.

Aktualnie wspieranie i rozwój partnerstwa strategicznego między Ukrainą a Polską zależy od przestrzegania i dalszego rozwoju podstaw prawnych wzajemnych relacji jako decydującego czynnika wzmocnienia dialogu między narodami, a także polityki reform na Ukrainie oraz konsekwentnego realizowania kierunku integracji europejskiej i euroatlantyckiej.

Współpraca Ukrainy i Polski w kontekście integracji europejskiej

Ukraina i Polska to sąsiadujące państwa, które łączy wielowiekowa historia wspólnych relacji i współdziałań. A jednak trudno ocenić jednoznacznie historię stosunków tych państw, ponieważ jest ona nacechowana w większym stopniu walką i rywalizacją niż współpracą i przyjaźnią.

Warto jednak zauważyć, że na obecnym etapie sytuacja znacznie się zmieniła: zamiast wrogości przyszła współpraca. Mimo pewnych zawirowań stosunki między dwoma państwami można określić mianem partnerstwa strategicznego⁶.

Kolejny etap rozwoju ukraińsko-polskich stosunków politycznych charakteryzują starania władz polskich dotyczące zmiany deklaratywnego wspierania europejskich i euroatlantyckich aspiracji Ukrainy na rzecz podjęcia w tym celu konkretnych działań. Po podpisaniu 26 lutego 1999 r. przez prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego dokumentu ratyfikującego członkostwo Polski w NATO, niektórzy ukraińscy eksperci wyrażali obawy, że przychylny Ukrainie kierunek polskiej polityki zagranicznej ulegnie zmianie. Jednak do tego nie doszło. Biorąc pod uwagę, że w 2002 r. Kijów dokonał wyboru na rzecz integracji z NATO, Polska kontynuowała wspieranie współpracy i zbliżenia Ukrainy z Sojuszem Północnoatlantyckim, a jesienią 2002 r. przyjęła rolę koordynatora planu działań NATO–Ukraina⁷.

Ukierunkowany rozwój polsko-ukraińskiej współpracy politycznej zapewnił wsparcie ze strony Polski dla Ukrainy w nawiązaniu dialogu z czołowymi państwami Europy. W tym kontekście warto zauważyć, że w *Strategii bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* zadeklarowano, że Warszawa będzie wspierała euroatlantyckie aspiracje Ukrainy, zwłaszcza w ramach kontynuacji polityki „otwartych drzwi” do NATO. Zauważono także, że współpraca tych państw powinna przyczynić się do zwiększenia roli Ukrainy w europejskim bezpieczeństwie w wymiarze politycznym.

6 Zob. *Wspólna Deklaracja Prezydenta Rzeczypospolitej i Prezydenta Ukrainy*, Warszawa 26 czerwca 1996 r. (Zasoby internetowe Biura Bezpieczeństwa Narodowego RP).

7 W. Kuczer, *Wykorzystania doswiudu Polsczi w procesi intehracji Ukrajiny w Jewropejskij Sojuz*, „Duch i Litera: Polski Studiji” 2008, nr 20 (nr spec.), s. 194–228.

W 2003 r. w Kijowie odbyła się szósta sesja Stałej Polsko-Ukraińskiej Konferencji w sprawie integracji europejskiej. Polska wykazała się inicjatywą, przedstawiając opracowany plan „wschodni wymiar” polityki UE, w którym zawarła koncepcję szczególnych stosunków z Ukrainą. Propozycja obejmowała potrzebę dokładnego określenia perspektywy członkostwa Ukrainy w UE, a także natychmiastowego przyznania jej statusu gospodarki rynkowej. Ponadto Polska zaproponowała utworzenie w ramach UE Europejskiego Funduszu na rzecz Demokracji w celu wspierania organizacji pozarządowych na Ukrainie; Europejski Program Praktyk na rzecz wspierania wymiany absolwentów uczelni i młodych fachowców; powołanie funduszu w celu wspierania małych i średnich przedsiębiorstw⁸.

Decydującym wydarzeniem zarówno dla Polski, jak i dla Ukrainy było rozszerzenie 1 maja 2004 r. Unii Europejskiej na Wschód. Pełnoprawne członkostwo Polski w UE nie mogło nie wpłynąć na stosunki między Ukrainą a RP. Przystąpienie Polski do UE otworzyło przed Ukrainą nowe możliwości: wśród członków Unii Europejskiej po raz pierwszy pojawiło się państwo, które lobbowało w sprawie członkostwa Ukrainy w UE i NATO. Jednocześnie z wejściem Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego i uzyskaniem członkostwa w UE ostatecznie utrwaliła się rola Warszawy jako jednego z najważniejszych partnerów handlowych Ukrainy⁹ na arenie międzynarodowej oraz promotora euroatlantyckich i europejskich aspiracji państwa ukraińskiego.

Pomarańczowa Rewolucja oraz dojście do władzy na Ukrainie ugrupowań proeuropejskich w sposób zasadniczy skorygowały wzajemne relacje. Wydarzenia te wykazały zainteresowanie Polski działaniem na rzecz poparcia wartości demokratycznych i stabilności politycznej na Ukrainie. Polskie elity polityczne osiągnęły konsensus co do konieczności dalszego rozwoju dobrosąsiedzkich stosunków ze swym sąsiadem oraz wsparcia jego europejskich i euroatlantyckich aspiracji. Prezydent Aleksander Kwaśniewski lobbował w kwestii ukraińskiej w UE.

Jesienią 2007 r. w Polsce i na Ukrainie odbyły się przedterminowe wybory parlamentarne. W ich wyniku w Polsce Donald Tusk powołał rząd, a na Ukrainie Julia Tymoszenko sformowała swój gabinet. Wyłonienie

8 A. Kyrydon, *Ukraina–Respublika Polszcza: etapy, realiji ta perspektywy widnosyn*, <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/ukrajina-respublika-polshcha-etapy-realiji-ta-perspekt-1> (dostęp: 2.09.2017).

9 Wymiana handlowa Polski i Ukrainy w 2016 r. wynosiła 5,8 mld USD, zachowując dynamikę wzrostu o 800 mln USD w stosunku do roku poprzedniego (dane Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Kijowie).

nowej egzekutywy zbiegło się w czasie z wejściem Polski do strefy Schengen. Prawie na wszystkie dziedziny tych dwustronnych relacji nałożyły się problemy związane z nowymi procedurami i zasadami przekraczania ukraińsko-polskiej granicy, co spowodowało dodatkowe trudności w rozwoju współpracy między dwoma państwami.

Ważnym krokiem w rozwoju stosunków międzypaństwowych w kierunku integracji europejskiej były działania inicjowane przez Polskę zmierzające do aktywizacji polityki Unii Europejskiej w wymiarze wschodnim. W 2008 r. minister spraw zagranicznych Radosław Sikorski przedstawił w Sejmie exposé, w którym określił cele polskiej polityki zagranicznej¹⁰. Minister zadeklarował, że Polska powinna nadal specjalizować się w kreowaniu wspólnej polityki zagranicznej wobec Wschodu¹¹.

W 2009 r. prezydent Wiktor Juszczenko złożył jednodniową wizytę roboczą w Polsce i spotkał się z prezydentem Lechem Kaczyńskim. Strony omówiły kwestię europejskiej i euroatlantyckiej integracji Ukrainy, ideę Partnerstwa Wschodniego oraz wiele spraw związanych ze współpracą polityczną, kulturalną, gospodarczą, w tym energetyczną i wymianą handlową. Warszawa była nie tylko inicjatorem powołania Partnerstwa Wschodniego, lecz także aktywnie propagowała kwestię szybkiego podpisania umowy stowarzyszeniowej UE z Ukrainą i stworzenia Kijowowi perspektywy członkostwa w UE¹².

Wraz z dojściem do władzy na Ukrainie Wiktora Janukowycza i Partii Regionów partnerstwo strategiczne z Polską stało się bardziej deklaratywne. Przesądziły o tym pierwsze decyzje nowego prezydenta o pogłębianiu więzi z Rosją i likwidacji instytucji zajmujących się sprawami integracji z NATO, które świadczyły o zmianach priorytetów polityki zagranicznej w zakresie integracji europejskiej i euroatlantyckiej. Decyzje te wpłynęły także na rozwój współpracy z Polską. W Warszawie zdano sobie sprawę, że polsko-ukraińskie relacje wchodzą w nową fazę, a władze ukraińskie na długie lata pozostaną trudnym partnerem, zwłaszcza biorąc pod uwagę wzmocnienie współpracy Kijowa z Moskwą¹³.

Lata 2010–2013 były trudne i stosunki ukraińsko-polskie nie układały się najlepiej. Zmiana zasadniczych priorytetów polityki zagranicznej

10 Zob. Informacja Ministra Spraw Zagranicznych Radosława Sikorskiego na temat polityki zagranicznej RP w 2008 r., www.msz.gov.pl (dostęp: 20.02.2018).

11 A. Kyrydon, *Ukraina–Republika Polska...*

12 H. Maksak, *Ukraina–Polszcza*, w: *Ukraińska pryzma: miż stratehicznym partnerstwom i bezpekoju*, Kyiv 2013, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/10249.pdf>.

13 M. Mróz, *Polśko-ukrajinske...*, s. 111–119.

Ukrainy spowodowała wyhamowanie dialogu w dziedzinach stanowiących podstawę dwustronnego partnerstwa strategicznego. W wyniku tragedii pod Smoleńskiem w kwietniu 2010 r. i śmierci prezydenta Lecha Kaczyńskiego nastąpiła zmiana na stanowisku prezydenta, co stworzyło nową sytuację polityczną¹⁴ do nawiązania relacji między nowo wybranymi głowami państwa ukraińskiego i polskiego. Wspomniane uwarunkowania historyczne i polityczne, mimo zabiegów prezydenta Bronisława Komorowskiego, nie pozwoliły na wprowadzenie Janukowycza na salony polityki europejskiej, co spowodowało istotne zmiany w relacjach ukraińsko-polskich, które następowały od połowy 2010 r. Polska w ramach swojej prezydencji w UE dążyła do podpisania z Ukrainą umowy stowarzyszeniowej. Jednak problemy z demokracją oraz niekonsekwentna polityka zagraniczna nowych władz Ukrainy uniemożliwiły realizację tych planów.

W 2013 r. Ukraina prowadziła kontrowersyjną politykę zagraniczną. Kiedy wydawało się, że dzięki m.in. staraniom Polski ostatecznie podpisze parafowaną już umowę stowarzyszeniową z UE na szczycie Partnerstwa Wschodniego w Wilnie rząd Mykoły Azarowa i prezydent Wiktor Janukowycz podjęli odmienną decyzję. Wstrzymanie procesu integracji z UE oraz polityka Rosji doprowadziły do kryzysu politycznego na Ukrainie oraz do Rewolucji Godności. Nagła i niespodziewana rezygnacja ukraińskich władz z realizacji proeuropejskiego kierunku oraz brutalne rozpędzenie uczestników pokojowych proeuropejskich demonstracji wywołały niezrozumienie i sprzeciw nie tylko w społeczeństwie ukraińskim, lecz także w gronie partnerów Ukrainy w UE. Z tego względu dialog na szczeblu rządowym został zminimalizowany, a stosunki bilateralne zamrożone¹⁵.

Współpraca polsko-ukraińska w warunkach rosyjskiej agresji wobec Ukrainy

Kolejny etap stosunków polsko-ukraińskich rozpoczął się w 2014 r. wraz ze zmianą władz na Ukrainie. Specyfiką tego okresu jest skomplikowana sytuacja polityczna i ekonomiczna państwa, które po Rewolucji Godności znalazło się w stanie wojny z Rosją. Agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, która rozpoczęła się w 2014 r. od aneksji Krymu, a następnie była kontynuowana

14 A. Kyrydon, *Ukraina–Respublika Polszcza...*

15 A. Kyrydon, S. Trojan, *Suczasnnyj etap ukrajinsko-polśkich widnosyn: dyskurs wzajemodiji (2013–2014)*, <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/suchasnii-etap-ukrajinsko-polśkikh-vidnosin-diskurs> (dostęp: 2.09.2017).

w formie wojny hybrydowej na Donbasie, spowodowała istotne zmiany w kontekście bezpieczeństwa obu państw.

Mimo pewnych przeszkód partnerstwo strategiczne oraz współpraca Ukrainy z Polską dynamicznie się rozwijają. Szczególnie aktywizuje się wsparcie Warszawy w przeciwdziałaniu agresji Rosji na wschodzie Ukrainy, co zostało podkreślone w trakcie spotkania roboczego prezydenta Ukrainy Petra Poroszenki i byłego prezydenta Polski Bronisława Komorowskiego we Lwowie. Komorowski powiedział, że Polska wspiera dążenia Ukrainy do utrzymania swojej niepodległości i integralności terytorialnej oraz integracji ze światem Zachodnim. Z kolei Poroszenko przypomniał, że od pierwszych minut agresji Rosji na Ukrainę i aneksji Krymu Ukraińcy czuli wsparcie Polski, i wyraził przekonanie, że ukraińsko-polskie stosunki strategiczne będą nadal się aktywnie rozwijać. Wybór na prezydenta Andrzeja Dudy pozwala mieć nadzieję na kontynuację wobec Ukrainy dotychczasowej polityki. Nowy prezydent Polski ostro potępił rosyjską agresję, wielokrotnie podkreślając konieczność wzmocnienia polskiej pomocy dla Ukrainy¹⁶.

Polska reagowała na kryzys na Ukrainie od jego pierwszych dni. Szczyt Partnerstwa Wschodniego w Wilnie, podpisanie umowy stowarzyszeniowej z Ukrainą oraz zapobieganie eskalacji przemocy na Ukrainie były centralnymi tematami polskich negocjacji dwustronnych i wielostronnych z rządem ukraińskim i partnerami w UE i NATO. Radosław Sikorski wspólnie z ministrami spraw zagranicznych z Francji i Niemiec pełnił funkcję mediatora w negocjacjach między protestującymi na Majdanie a prezydentem Janukowyczem. W trakcie rozmów 20 lutego 2014 r. wezwano strony do zaprzestania przemocy oraz zachęcano do długotrwałego dialogu. Mimo wcześniejszego zaangażowania polskiego ministra spraw zagranicznych w rozwiązywanie konfliktu w okresie Rewolucji Godności Polski zabrakło w gronie „normandzkiej czwórki”, która podjęła próbę uregulowania konfliktu rosyjsko-ukraińskiego.

Prezydent Komorowski, premier Tusk, minister spraw zagranicznych Sikorski oraz minister obrony Tomasz Siemoniak potępił aneksję Krymu i rosyjską agresję na wschodzie Ukrainy. Prezydent Komorowski w wywiadzie dla niemieckich stacji radiowych 30 sierpnia 2014 r. stwierdził, że „mamy do czynienia z rosyjską inwazją na Ukrainę”, ostrzegł Europę przed

16 *Miż Ukrajinoju ta Polščezjeu je dowira, pidtrymka, wzajemodo pomoha ta wzajemodija – зустріч президентів у Львові*, www.president.gov.ua/news/mizh-ukrayinoyu-ta-polsheyu-ye-dovira-pidtrimka-vzayemodopom-35586 (dostęp: 2.09.2017); K. Czawaga, *Prezydenci Polski i Ukrainy we Lwowie*, „Kurier Galicyjski”, <http://kuriergalicyjski.com/actualnosci/polska/4356-prezydenci-polski-i-ukrainy-we-lwowie> (dostęp: 2.09.2017).

polityką ustępstw wobec Rosji, poparł sankcje przeciw Moskwie i zaapelował o wzmocnienie wschodniej flanki NATO¹⁷.

Dalej Polska koncentrowała się głównie na działaniach, które mogłyby być zrealizowane w ramach organizacji europejskich i transatlantyckich w odpowiedzi na agresywną politykę Rosji. W Unii Europejskiej Polska poparła ograniczenia wizowe i sankcje gospodarcze wobec Moskwy oraz rozszerzenie sankcji w odpowiedzi na kontynuację wojskowej agresji Rosji na Ukrainie, a w NATO aktywnie opowiadała się za potwierdzeniem gwarancji artykułu 5 *Traktatu Północnoatlantyckiego*¹⁸ za pomocą praktycznych kroków na rzecz wzmocnienia terytorialnego bezpieczeństwa wschodnich granic Sojuszu. Podczas przygotowań do szczytu NATO we wrześniu 2014 r. Polska broniła pomysłu zwiększenia obecności wojsk sojuszniczych na północno-wschodniej flance.

Polska przyznała Ukrainie środki pomocowe rzędu 100 mln euro oraz 2,5 mln euro na program stypendialny dla studentów z obwodu donieckiego, ługańskiego i Krymu (na 2015 r.). Udzieliła także pomocy humanitarnej o wartości ponad 1 mln dolarów. Rząd polski przeznaczył również 170 tys. euro na leczenie i rehabilitację ukraińskich wojskowych (85 osób)¹⁹.

Natomiast w sprawie pomocy wojskowej dla Ukrainy stanowisko Polski nie było jednoznaczne. Wyrażała gotowość sprzedania Ukrainie broni, natomiast w tej sprawie nie zapadły żadne konkretne decyzje. Trwająca w Polsce dyskusja na temat dostaw broni na Ukrainę pokazuje, że w sprawach wojskowych polska reakcja na rosyjską agresję wobec Ukrainy nie była klarowna.

Takie stanowisko wywołało lawinę krytyki działań rządu z powodu tzw. dryfu Polski w sprawie konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, zwłaszcza w zakresie decyzji o ograniczeniu pomocy wojskowej do sprzętu nieśmiertelnościowego, odroczenia wejścia w życie czwartego rozdziału umowy stowarzyszeniowej między Ukrainą i UE dotyczącej utworzenia strefy wolnego handlu oraz skromnych wyników szczytu NATO w Walii. Jedną z legend „Solidarności” Zbigniew Bujak nazwał polską bierność wobec Ukrainy „swoistą zdradą”²⁰.

17 A. Kyrydon, S. Trojan, *Suczasyj...; Konieczne wzmocnienie wschodniej flanki NATO*, www.prezydent.pl/archiwum-bronislawa-komorowskiego/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta/wywiady/art,318,konieczne-wzmocnienie-wschodniej-flanki-nato.html (dostęp: 2.09.2017).

18 *Traktat Północnoatlantycki sporządzony w Waszyngtonie dnia 4 kwietnia 1949 r.*, Dz.U. z 2000 r. Nr 87, poz. 970.

19 *Jak susidni krajiny dopomahajut' Ukraini protystojaty rosijskij ahresiji*, <https://ua.112.ua/statji/Yak-susidni-krajiny-dopomahajut-Ukraini-protystoiaty-rosiiskii-ahresii-220695.html> (dostęp: 2.09.2017).

20 Z. Bujak, *Polska na granicy zdrady*, „Rzeczpospolita” 2015, nr 15.

Postępowanie rządu polskiego odpowiadało pewnej logice: Polska nie jest w stanie samodzielnie wpłynąć na rozwiązanie konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, więc najlepsze, co może zrobić rząd polski, to działać systemowo wspólnie z partnerami w UE i NATO. Premier Ewa Kopacz w przemówieniu w Sejmie 1 października 2014 r. podkreśliła: „Jest racją stanu niedopuszczenie do rozwodnienia stanowiska Zachodu i niedopuszczenie do osamotnienia Polski w wyniku stawiania sobie nierealistycznych celów”²¹. Grzegorz Schetyna, następca Sikorskiego na stanowisku ministra spraw zagranicznych, 6 listopada 2014 r. powiedział w Sejmie: „Wzbierająca fala izolacjonizmu i nastrojów antyzachodnich oraz negacja wartości europejskich tworzą mur dzielący ten kraj od Europy. Krytyczna ocena polityki rosyjskiej nie zmienia faktu, że pozostajemy sąsiadami i gospodarczymi partnerami”²².

Taka postawa nie dziwi, biorąc pod uwagę, że jeszcze na początku swojej pierwszej kadencji rząd Tuska w sprawach polityki wschodniej wychodził z założenia, że otwarty sceptycyzm wobec współpracy UE z Rosją i wygórowane ambicje dotyczące stosunków UE z Ukrainą mogą doprowadzić do izolacji Polski na arenie międzynarodowej, jak to było za poprzedniego rządu w latach 2005–2007. Tak więc w 2008 r. nowy rząd zaproponował Rosji „normalizację” stosunków, mając nadzieję, że w taki sposób Polska wróci na szczyty polityki UE i NATO oraz wzmocni swoją pozycję w tych organizacjach. Niektóre z następujących założeń mogą świadczyć o tym, iż przypuszczenia te były słuszne, w tym wybór Tuska na stanowisko przewodniczącego Rady Europejskiej.

Zwycięstwo w wyborach parlamentarnych w Polsce 25 października 2015 r. centroprawicowej partii Prawo i Sprawiedliwość wpłynęło na zmianę polityki zagranicznej, która stała się bardziej narodowo zorientowana i niezależna, jednak kwestia uregulowania konfliktu na Donbasie nadal zajmuje w niej priorytetowe miejsce. Polska opowiada się za rozszerzeniem „czwórki normandzkiej” o inne państwa, a przede wszystkim o samą Polskę. Ponadto jest aktywnym przeciwnikiem budowy drugiej nitki tzw. Gazociągu Północnego oraz popiera zasadność przedłużenia sankcji wobec Rosji.

21 *Exposé* premier Ewy Kopacz, www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/expose-premier-ewy-kopacz.html (dostęp: 2.09.2017).

22 M. Baranowski, *Poland: Searching for a Strategic Response*, w: J. Forbrig (red.), *A Region Disunited? Central European Responses to the Russia-Ukraine Crisis: Europe Policy Paper*, The German Marshall Fund of the United States, Washington 2015, s. 34–38; Minister Grzegorz Schetyna o priorytetach polskiej dyplomacji, www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_grzegorz_schetyna_o_priorytetach_polskiej_dyplomacji (dostęp: 2.09.2017).

Oprócz znaczącego wsparcia oficjalnych władz należy również odnotować bardzo wysoki poziom wspierania Ukrainy przez polskie społeczeństwo. Wielu Polaków – dziennikarzy, polityków, dyplomatów, studentów, obrońców praw człowieka, wolontariuszy – było bezpośrednimi uczestnikami Euromajdanu i wspierało Ukrainę w obliczu rosyjskiej agresji. Sondaż przeprowadzony przez Transatlantic Trends pokazuje, że 78% Polaków opowiada się za pomocą gospodarczą dla Ukrainy, 77% popiera sankcje wobec Rosji, a 67% jest gotowych pomagać Ukrainie bez względu na ryzyko konfliktu z Rosją²³. Jarek Podworski ze Stowarzyszenia „Pokolenie” w Katowicach, organizator konwojów humanitarnych dla Majdanu i dla militarnej operacji antyterrorystycznej (ATO), podkreślał: „W Polsce pomocą dla Ukrainy przejmowało się przede wszystkim społeczeństwo, a nie państwo... Sami zbieraliśmy ciepłe rzeczy i pieniądze dla Majdanu i ATO. Było to robione nie przez siły państwa, a z datków zwykłych Polaków, prywatnych funduszy oraz przez wolontariuszy...”²⁴.

Biorąc pod uwagę ostatnie wydarzenia, Polska stopniowo stała się jednym ze stabilnych i ważnych sojuszników Ukrainy, ubiegających się o wspólne interesy w UE i świecie zachodnim. Wydarzenia związane z Majdanem uświadomiły wielu Polakom, że przeciwdziałanie polityce Kremla na Ukrainie powstrzyma zakamuflowaną imperialną politykę Rosji w Europie. Wiele osób po zapoznaniu się z rosyjską propagandą oraz jej apologetami zaczęło rozumieć, że Rosja dąży do przywrócenia granic imperium wewnętrznego i zewnętrznego byłego ZSRS, włącznie z państwami dawnego Układu Warszawskiego. Wśród głównych priorytetów polskiej polityki zagranicznej na rok 2016 minister spraw zagranicznych Witold Waszczykowski wskazał m.in. wspieranie suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy oraz proeuropejskich reform, zmierzających do budowania demokratycznego, stabilnego politycznie i gospodarczo państwa ukraińskiego, które jest ważnym elementem porządku i bezpieczeństwa europejskiego. Ponadto wymienił zagrożenia dla bezpieczeństwa europejskiego płynące ze strony Rosji, prowadzącej agresywną politykę przy użyciu siły militarnej²⁵.

23 Zob. Raport: nikt mocniej niż Polacy nie wspiera Ukrainy, www.polskieradio.pl/69/3/Artykul/1229544%2CRaport-nikt-mocniej-niz-Polacy-nie-wspiera-Ukrainy (dostęp: 10.02.2018).

24 J. Łohinow, *Słowaczczyna: drużyty z Rosijeju, dopomahaty Ukrajini*, „Dzerkałotyżnia. Ukrajina”, 17 VII 2015, nr 26.

25 Szef polskiej dyplomacji Witold Waszczykowski wygłosił w Sejmie Informację Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2016 r., www.mfa.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_witold_waszczykowski_o_priorytetach_polskiej_dyplomacji (dostęp: 2.12.2017).

Konieczność partnerskich stosunków między Ukrainą a Polską ma podłoże pragmatyczne. Przede wszystkim wynika to z sąsiedztwa obu państw, które obejmuje m.in. następujące zagadnienia: wspólna granica i relacje, gwarancje bezpieczeństwa, wymianę handlową i współpracę gospodarczą, zapewnienie praw mniejszościom narodowym. Pogłębione i stabilne relacje między państwami mogą stanowić fundament społeczno-gospodarczego rozwoju oraz sprzyjać wzmocnieniu autorytetu Polski i Ukrainy na arenie międzynarodowej²⁶.

Ukraińsko-polskie partnerstwo strategiczne ma znaczenie nie tylko dla relacji bilateralnych, lecz także w sposób istotny wzmacnia bezpieczeństwo kontynentu europejskiego. Ukraina i Polska to największe państwa Europy Środkowo-Wschodniej, więc stabilność ich relacji w dużym stopniu decyduje o bezpieczeństwie całej Europy.

Mimo wsparcia Ukrainy ze strony Polski oraz konsensusu elit politycznych w tej sprawie musimy przyznać, że często jego podstawę stanowią nie proukraińskie, lecz antyrosyjskie założenia. Możemy dostrzec polityczną presję wywieraną przez Polskę względem Rosji, spowodowaną zarówno kontekstem konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, jak i złożonością relacji polsko-rosyjskich:

- Polska poparła ratyfikację umowy stowarzyszeniowej Ukrainy z UE;
- Polska wznowila śledztwo w sprawie katastrofy rządowego samolotu TU-154M;
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi RP przygotowało oficjalną skargę do WTO w sprawie Rosji;
- Polska odmówiła zgody na przelot w jej przestrzeni powietrznej samolotu TU-154, którym wracał do domu minister obrony Rosji Siergiej Szojgu;
- zamknięcie polskich konsulatów w Doniecku i Sewastopolu;
- przeniesienie polsko-rosyjskich i rosyjsko-polskich wydarzeń kulturalnych²⁷.

Polska wspiera Ukrainę, udzielając jej pomocy zarówno na płaszczyźnie wielostronnej w ramach ONZ, OBWE, UE i NATO, jak i w ramach stosunków dwustronnych. W ostatnich latach polska pomoc dla Ukrainy

26 O. Znachorenko, *Strategiczne partnerstwo w ukraińsko-polskich widnoscach*, <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/historyarchive/29/13.pdf> (dostęp: 2.09.2017).

27 *Europejska integracja a tożsamość narodowa: wymiar instytucjonalny oraz wartości: materiały II Polsko-Ukraińskiego Forumu naukowego (12–13 maja 2016, Lwów)*, Lwów–Olsztyn 2016, <http://pufn.pl/wp-content/uploads/2017/01/II-FORUM-zbirnyk-poprawiony2.pdf> (dostęp: 2.09.2017).

wzrosła o 29 mln zł rocznie ze strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Wspominaliśmy wcześniej o udzieleniu Ukrainie preferencyjnego kredytu w wysokości 100 mln euro oraz programie stypendialnym (2,5 mln euro) dla studentów z terenów objętych konfliktem. Ponadto Polska regularnie udziela pomocy humanitarnej, dostarcza sprzęt wojskowy, a mianowicie: w sierpniu 2014 r. przekazano 320 t ładunku z pomocą humanitarną (produkty spożywcze z długim terminem przydatności, materace, koce i pościel), w grudniu 2014 – 255 t (racje żywnościowe, kominiarki, plecaki wojskowe, bluzy z długim rękawem, rękawice, ręczniki, buty taktyczne, torby na sprzęt) – łączna wartość udzielonej pomocy wyniosła 6,5 mln dolarów USA. W ciągu całego okresu wojny z Rosją Polska przyjmuje na leczenie i rehabilitację rannych ze strefy ATO (około 300 osób), zaprasza ukraińskich oficerów na szkolenia do swoich uczelni wojskowych i prowadzi takie zajęcia na Ukrainie (m.in. w 2016 r. żołnierze z polskiej Brygady Strzelców Podhalańskich przeprowadzili dwumiesięczne szkolenie żołnierzy Sił Zbrojnych Ukrainy na poligonie w Jaworowie)²⁸.

Aktywna polityka Polski względem Ukrainy, w tym w kontekście rozwiązania konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, świadczy o zamiarach i dążeniu Warszawy do odgrywania roli regionalnego lidera na obszarze EŚW. Przemawiają za tym m.in. starania Polski na scenie europejskiej, gdy wspólnie ze Szwecją była inicjatorem Partnerstwa Wschodniego. Uruchomienie programu potwierdza, że Polska może odgrywać ważną rolę w kształtowaniu polityki zagranicznej UE. Warszawa dąży do reprezentowania interesów EŚW zarówno w UE, jak i w NATO. Dlatego należy się spodziewać, że w przyszłości Polska będzie podejmowała wysiłki na rzecz wzmocnienia znaczenia Grupy Wyszehradzkiej oraz rozszerzenia obszarów jej działalności. Od początku agresji Rosji na Ukrainę strona polska domaga się zwiększenia udziału NATO jako gwaranta bezpieczeństwa europejskiego i euroatlantyckiego; podkreśla znaczenie wzmocnienia wschodniej flanki NATO jako długoterminowej strategii Sojuszu. Nie jest tajemnicą, że to właśnie Polska jako organizator zaprosiła Ukrainę na szczyt NATO w Warszawie, co odbyło się jeszcze przed oficjalną decyzją wszystkich państw Sojuszu oraz lobbowała na rzecz sąsiada w agendzie szczytu. 25 stycznia 2016 r. odbyła się inauguracja działalności wspólnej polsko-litewsko-ukraińskiej brygady wielonarodowej. W lutym 2016 r. przeprowadzono pierwsze szkolenia. Samo utworzenie

28 *Wid pajkiw do technolohij. Jak miżnarodna dopomoha posyłyła oboronozdatnist' Ukrainy*, www.eurointegration.com.ua/articles/2017/05/4/7065175/view_print (dostęp: 1.09.2017).

takiej międzynarodowej jednostki dla Ukrainy jest osiągnięciem oraz daje możliwość praktycznej realizacji celów integracji z siłami zbrojnymi państw NATO nawet bez formalnego członkostwa.

Inną ważną inicjatywą, którą Polska zaproponowała m.in. Ukrainie, jest idea europejskiego Trójmorza, czyli „Morza ABC” (Adriatyk–Bałtyk–Morze Czarne). Celem tego projektu, według definicji prezydenta Dudy, jest zwiększenie politycznej podmiotowości państw EŚW w ramach wspólnoty euroatlantyckiej. Innymi słowy, nie chodzi o alternatywną, lecz o dodatkową strukturę bezpieczeństwa, która pomoże państwom EŚW dogonić Zachód pod względem poziomu rozwoju. Poza tym celem nie jest organizacja obronna, lecz bezpieczeństwo w szerokim ujęciu (wojskowym, energetycznym, ekonomicznym, infrastrukturalnym i społeczno-historycznym) na osi Północ–Południe, a nie Wschód–Zachód. Przykładem realizacji takiego projektu, zdaniem Dudy, może być szybkie połączenie kolejowe na linii Tallin–Dubrownik, z liniami do Wiednia, Kijowa, Bukaresztu, Sofii, Belgradu²⁹.

Warszawa jest przekonana, że tylko dzięki ściślejszej współpracy między NATO a UE można wypracować skuteczny mechanizm przeciwdziałania współczesnym zagrożeniom, który przeciwstawi się rosyjskiej agresji i ekspansywnej polityce Putina. Oprócz dążeń do zwiększenia swojej roli w regionie EŚW oraz uzyskania godnego miejsca w UE i NATO, istnieje wiele innych przyczyn zwiększonej uwagi Warszawy na rzecz Ukrainy. Po pierwsze, Polska wyraźnie zdaje sobie sprawę, że na jej bezpieczeństwo i stabilność w sposób istotny wpływa sytuacja na Ukrainie, państwa bezpośrednio sąsiadujące z UE. Po drugie, dzisiaj zakładane są podstawy nowoczesnego państwa ukraińskiego, a to dla Polski nie jest obojętną kwestią, z jaką Ukrainą będzie ona miała do czynienia. Czy będzie musiała układać swoje relacje z państwem europejskim, demokratycznym, rozwiniętym, stabilnym i przewidywalnym czy wręcz przeciwnie, z państwem autorytarnym, słabo rozwiniętym i będącym w strefie wpływów Rosji. Po trzecie, państwa udzielające Ukrainie pomocy politycznej, technicznej oraz finansowej w przyszłości będą traktowane przez Kijów jako jej adwokaci w Unii Europejskiej. Polska już od dawna pełni tę funkcję. Po czwarte, Warszawa zdaje sobie sprawę, iż od bieżącej polityki wobec Ukrainy zależy poziom dalszych stosunków dwustronnych. Strona polska aktywnie domaga się swojego bezpośredniego udziału w negocjacjach dotyczących uregulowania konfliktu rosyjsko-ukraińskiego

29 *Audit zovnishnhoji polityky: Ukrajina–Polszcza*, <http://glavcom.ua/publications/audit-zovnishnoji-politiki-ukrajina-polshcha-382219.html> (dostęp: 2.09.2017).

na wschodzie Ukrainy. Prezydent Duda w swoim oświadczeniu podkreślił konieczność zmiany formatu rozmów pokojowych w sprawie uregulowania konfliktu rosyjsko-ukraińskiego oraz włączenia Polski do rozmów. W wywiadzie dla „Politico” podkreślił, że obecnie zmiany w tzw. formacie normandzkim nie mają sensu, potrzebny jest inny format z udziałem dużych państw UE, USA i sąsiadów Ukrainy, w tym Polski³⁰.

Powodzenie reform na Ukrainie pozostaje dla Polski bardzo ważną sprawą, która wspiera reformę samorządową i decentralizację, zmniejszenie biurokracji, walkę z korupcją, efektywność administracji publicznej. Ukraina znajduje się w gronie 10 państw beneficjentów programu polskiej pomocy rozwojowej na lata 2016–2020. Zawsze doceniała polskie osiągnięcia i doświadczenia w reformowaniu państwa, zapraszając m.in. do naprawy państwa ukraińskiego Polaków.

Począwszy od 2016 r. zauważalne są tendencje ponownego rozwoju polsko-ukraińskich stosunków handlowych i gospodarczych. Po okresie zmniejszenia poziomu polskich inwestycji w latach 2014 i 2015 w pierwszej połowie 2016 r. zaangażowanie polskiego kapitału na Ukrainie ponownie wzrosło do 791 mln USD. Polska znajduje się wśród 10 najważniejszych inwestorów na Ukrainie. Jest czwartym co do wielkości partnerem handlowym Ukrainy (po Rosji, Chinach i Niemczech), a według wielkości eksportu – drugim partnerem handlowym Ukrainy w UE. Należy pamiętać, że wzrost ten odbywa się na tle zmniejszenia wymiany handlowej w latach 2014–2015. Na podstawie danych z pierwszej połowy 2016 r. widać utrzymanie się pozytywnej tendencji: wielkość handlu zagranicznego towarami między dwoma krajami wzrosła o 8,8% w porównaniu z analogicznym okresem poprzedniego roku, a usługami – o 38,6%³¹. Wymiana handlowa między tymi państwami w 2016 r. wynosiła 5,8 mld USD i zachowała dynamikę wzrostu o 800 mln USD w stosunku do roku poprzedniego. Pozytywna tendencja wzrostu została utrzymana także w 2017 r., windując wymianę handlową do poziomu 6,1 mld USD³².

Pozytywna dynamika w dużym stopniu stanowi odbicie generalnej tendencji pogłębiania wymiany handlowej między Ukrainą a państwami UE, czemu sprzyjała m.in. umowa stowarzyszeniowa oraz sankcje nałożone na Rosję z tytułu aneksji Krymu i wojny hybrydowej.

30 *Prezydent dla „Politico”: Potrzebujemy wzmocnienia polskiej armii*, www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wywiady/art,9,prezydent-dla-politico-potrzebujemy-wzmocnienia-polskiej-armii.html (dostęp: 24.02.2018).

31 *Audyty zowniszioji polityky...*

32 Dane Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Kijowie.

Wnioski

Reasumując, należy zauważyć, że Polska jest bardzo zainteresowana jak najszybszym uregulowaniem konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, powstrzymaniem rosyjskiej agresji oraz odzyskaniem przez Ukrainę integralności terytorialnej. Warszawa nadal będzie podejmowała wysiłki zarówno na poziomie dwustronnym, jak i wielostronnym, mające na celu wspieranie Ukrainy, lobbowanie na rzecz jej integracji z UE i NATO, wzmocnienie koalicji proukraińskiej i antyrosyjskiej. Geopolitycznym priorytetem Polski pozostaje dążenie do uzyskania pozycji lidera w regionie EŚW (włącznie z Ukrainą), a także przeniesienie wschodniej rubieży strefy wpływów UE i NATO dalej na Wschód. W kwestii Ukrainy warto podkreślić, że dzisiejsza sytuacja państwa, osłabionego w wyniku rosyjskiej agresji, nie pozwoli Ukrainie w okresie najbliższych lat na samodzielne odgrywanie roli regionalnego lidera w EŚW. Dlatego w bliższej perspektywie Ukraina powinna wykorzystywać i wspierać inicjatywy Polski odpowiadające ukraińskim priorytetom narodowym. Współpraca polityczna, dyplomatyczna oraz gospodarcza jest ważnym elementem strategicznego partnerstwa Ukrainy i Rzeczypospolitej Polskiej, skutecznym narzędziem stabilizacji sytuacji na wschodzie Ukrainy, mechanizmem wdrażania standardów europejskich oraz realizacji polityki integracji europejskiej i euroatlantyckiej. Aktywne zaangażowanie Polski w proces negocjacyjny w sprawie uregulowania konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, zapewnienia suwerenności i integralności terytorialnej państwa ukraińskiego zgodnie z podstawowymi zasadami prawa międzynarodowego, okazanie przez stronę polską dyplomatycznego wsparcia dla Ukrainy w organizacjach międzynarodowych, wzmocnienie współpracy transgranicznej, partycypacja w procesie wdrażania reform na Ukrainie i w innych państwach Partnerstwa Wschodniego w dużym stopniu zwiększy rolę Polski jako wpływowego aktora subregionalnej przestrzeni bezpieczeństwa, wzmocni jej pozycję w NATO i UE, zapewni czołową rolę w określaniu strategicznej przyszłości regionu EŚW.

Bibliografia

- „Prohrama ukrajinśko-polskoho spivrobotnytstva na 2013–2015 rr.”, Istoryko-archiwnie upravlinnia MZS Ukrainy, F.: miżnarodnidohowory, od. zb. 6859, 10 ark.
Audyt zovniszńioji polityky: Ukrajina–Polszcza, <http://glavcom.ua/publications/audit-zovnisznoj-politiki-ukrajina-polszcha-382219.html>.

- Baranowski M., *Poland: Searching for a Strategic Response*, w: J. Forbrig (red.), *A Region Disunited? Central European Responses to the Russia–Ukraine Crisis: Europe Policy Paper*, The German Marshall Fund of the United States, Washington 2015.
- Bujak Z., *Polska na granicy zdrady*, „Rzeczpospolita” 2015, nr 15.
- Czawaga K., *Prezydenci Polski i Ukrainy we Lwowie*, „Kurier Galicyjski”, 19 VII 2015, <http://kuriergalicyjski.com/aktualnosci/polska/4356-prezydenci-polski-i-ukrainy-we-lwowie>.
- Europejska integracja a tożsamość narodowa: wymiar instytucjonalny oraz wartości: materiały II Polsko-Ukraińskiego Forumu naukowego (12–13 maja 2016, Lwów)*, Lwów–Olsztyn 2016, <http://pufn.pl/wp-content/uploads/2017/01/II-FORUM-zbirnyk-poprawiony2.pdf>.
- Exposé premier Ewy Kopacz*, www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/expose-premier-ewy-kopacz.html.
- Jak susidni krajiny dopomahajut' Ukraini protystojaty rosijskij ahresiji*, <https://ua.112.ua/stati/Yak-susidni-krajiny-dopomahajut-Ukraini-protystoiaty-rosiiskii-ahresii-220695.html>.
- Konieczne wzmocnienie wschodniej flanki NATO*, www.prezydent.pl/archiwum-bronislawa-komorowskiego/aktualnosci/wypowiedzi-rezydenta/wywiady/art,318,konieczne-wzmocnienie-wschodniej-flanki-nato.html.
- Kuczer W., *Wykorzystanie doświadczeń Polacji w procesie integracji Ukrainy w Europejskiej Sojuz*, „Duch i Litera: Polski Studii” 2008, nr 20 (nr spec.).
- Kyrydon A., *Ukraina–Republika Poljszcza: etapy, realiji ta perspektywy widnosyn*, <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/ukrajina-respublika-polszcha-etapi-realiji-ta-perspekt-1>.
- Kyrydon A., Trojan S., *Suczasnij etap ukrajinsko-polskich widnosyn: dyskurs wzajemodij (2013–2014)*, <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/suchasnii-etap-ukrajinsko-polskich-vidnosin-diskurs>.
- Łohinow J., *Słowaczczyna: drużyty z Rosijeju, dopomahaty Ukraini*, „Dzerkałotyżnia. Ukrajina” 17 VII 2015, nr 26.
- Maksak H., *Ukraina-Poljszcza*, w: *Ukrajinska pryzma: miż stratehicznym partnerstwom i bezpekoju*, Kyiv 2013, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/10249.pdf>.
- Minister Grzegorz Schetyna o priorytetach polskiej dyplomacji, www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_grzegorz_schetyna_o_priorytetach_polskiej_dyplomacji.
- Miż Ukrajinoju ta Poljszczeju je dowira, pidtrymka, wzajemodopomoha ta wzajemodija – zustric prezidentiw u Lwowi*, www.president.gov.ua/news/mizh-ukrainoyu-ta-polshe-yu-ye-dovira-pidtrimka-vzajemodopom-35586.
- Mról M., *Polśko-ukrajinske stratehiczne partnerstwo i prohrama Schidnoho Partnerstwa u kontekstiwidnosyn Warszawa–Kiiv. Sprobaocinky i perspektywy na majbutnie*, „Aktualni Problemy Miżnarodnychwidnosyn” 2011, t. 97, cz. 2.
- Wid pajkiw do tehnolohij. Jak miżnarodna dopomohaposyliła oboronozdatnist' Ukrainy*, www.eurointegration.com.ua/articles/2017/05/4/7065175/view_print.
- Znachorenko O., *Stratehiczne partnerstwo w ukrajinsko-polskich widnosynach*, <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/historyarchive/29/13.pdf>.